

TÁRSULATI ÜGYEK.

Választmányi ülés 1892 április 27-ikén. Lengyel Béla első titkár kéri a választmányt, hogy az I. évharmadra pénztárvizsgáló bizottságot küldjön ki. — A választmány az I. évharmadi pénztárvizsgálatra Fröhlich Izidor és Staub Móricz urat kéri fel.

A titkár jelenti, hogy a Könyvkiadó Vállalat XLVIII. kötete, Brehm E. Alfrédnek »Az északi sarktól az egyenlítőig« című munkája, Geöcze Sarolta és Paszlavszky József fordításában megjelent. — Örvendetes tudomásul szolgál.

Sajtó alatt van a Könyvkiadó Vállalatban »Az agyagipar technológiája« Dr. Wartha Vinczétől, és az országos segélyből Szilasi Jakabnak »Czukrok, czukros anyagok és megvizsgálásuk« című munkája. — Tudomásul szolgál.

A jegyző felolvassa a mult választmányi ülés óta a könyvtárba beérkezett ajándékokat. Szerzők ajándékai: Margó Tivadartól, A zoológia és az orvosi tudományok; Kerpely Kálmántól, A búzaszem anatómiája és physiologiája; Ráth Evermódtól, Gömör-Kishont t. e. vármegye természeti viszonyai; Gergelyi Kálmántól, Az okszerű méhészet dióhéjban; Ruzitska Bélától, Tanulmányok a chemia köréből; Schuschny Henriktől, Ueber Schulhygiene in Ungarn. További ajándékok: Domokos Kálmán, a debreczeni m. kir. gazdasági tanintézet évkönyve az 1891. évről, az intézet ajándéka; Dr. Hoór Károly, Szemészeti műtéttan, Toldi Lajos budai könyvkereskedő ajándéka; Dr. W. Weissenborn, Ephemera, Taschenbuch der englischen Angelfischerei, Dlányi Pál ajándéka. — Köszönettel vétetnek.

A titkár örömmel jelenti, hogy a szolnoki m. kir. állami főgimnázium 100 fttal és Dr. Korotnai Krick Árpád kerületi orvos Budapesten 100 fttal az örökítő tagok sorába lépett. — Örvendetes tudomásul vétetik.

A titkár mélyen elszomorodva jelenti, hogy az utolsó választmányi ülés óta 13 tag haláláról értesült. Elhunytak: Büttner Ferencz erdőgyakornok, Rezsőparton; Egly Elek főerdész, R.-Lehotán; Hirsch Adalbert főerdész, Aradon; Intódi Adolf telegráf-építész, Budapesten; Kalivoda Andor erdőgyakornok, Beszterczén; Kanovics Aladár

vasútigazgató, Budapesten; Dr. Magoss Károly orvos, B.-Hunyadon; Ölgay Vincze áldozópap, Pozsonyban; Páll Sándor tanker. főigazgató, Kolozsvárott; Dr. Pollák Ede kegy. r. kormánysegéd, Budapesten; Reitzner Károly főbányabiztos, Beszterczebányán; Rittich János urad. felügyelő, Új-Aradon és Szűcs Géza vasúti hivatalnok, Emődön — Szomorú tudomásul vétetik.

Kilépésőket bejelentették 34-en. — Tudomásul van.

A jegyző felolvassa az új tagokul ajánlottakat: Ambrus József községi jegyző Bessenzög, (ajánló: Metszős S.); Bacskák István mérnök Budapest, (Berger I.); Bárány Sándor gyógyszerész Kisújszállás, (Nuricsán J.); Bodnár Richárd m. k. erdész Szilágy-Somlyó, (Derzsi G.); Borlanu Viktor főgimn. tanár Belényes, (Tóbiás M.); Braun József hivatalnok Nagybocksó, (Bernauer Zs.); Ifj. Divald Károly fototechnikus Eperjes, (Lengyel I.); Dobruczky Ödön urad. ispán Beél, (König E.); Éder Kálmán ügyvéd Ráczkeve, (Nicolits L.); Eibach Emil főkönyvvivői helyettes Pécs, (Hölböng V.); Dr. Engel Gusztáv orvos Budapest, (Szily A.); Dr. Farkas János ügyvéd Deés, (Köblös L.); Fenyves Ignác vasuti mérnök Arad, (Weil J.); Forster István birtokos Zomba, (Láng F.); Frieben Hugó mérnök Budapest, (Paszlavszky J.); Dr. Glosz Kálmán orvos Eger, (Ignics B.); Dr. Glück József orvos Budapest, (Réthy M.); Guttmann Izor chemikus Bedihoscht, (Lengyel I.); Haller István kir. közjegyző Pancsova, (Szmik A.); Hegedüs Béla műegyetemi hallgató Drezda, (Szily K.); Dr. Hirschler Ágost e. m.-tanár Budapest, (Csapodi I.); Horusitzky Henrik gazd. akad. hallgató M.-Óvár, (Weisz Ö.); Horváth Pál gazdatiszt Hosztovicza, (Csiszár Á.); Kisbaári Kiss Ernő gyógyszerész Csurog, (Salfai Saly A.); Rigyiczai Kovács Béla gyógyszerész Csurog, (Salfai Saly A.); Koreck Kálmán gazd. akad. hallgató M.-Óvár, (Lukáts Lajos L.); Köllő István adótiszt Bánffy-Hunyad, (Fekete J.); Krancsuk János művezető Nagybocksó, (Bernauer Zs.); Lőrinczi Ferencz r. k. főtanító Nyitra-Komjáth, (Bartha S.); Lukáts Jenő gazd. akad. hallgató M.-Óvár, (Lukáts Lajos L.); Lutz Ferencz okl. gyógyszerész Arad, (Arányi Á.); Macher Ernő

mérnök Fiume, (Ulbrich S.); Mácz Ákos okl. gyógyszerész Karczag, (Suba I.); Mar- ton Gyula birtokos Zala-Tapolca, (Weiler I.); Maurer Mihály tanító M.-Pécska, (Weitz J.); Nagy Gyula rajztanár Kolozsvár, (Fekete J.); Dr. Narancsik Károly ügyvéd- jelölt Pécs, (Rónaky K.); Nedzilszky István iparos Gyöng, (Széky Á.); Osztroviczky István kir. mérnök Komárom, (Berger I.); Dr. Ötvös József Rokuskórházi rendelő főorvos Budapest, (Lengyel I.); Pajkossy István m. á. v. hivatalnok Eszék, (Guganovich L.); Dr. Pásztor Bertalan ügyvéd Eger, (Ignics B.); Pintye József adóoszt. Teke, (Fekete J.); Polacsek Emil kemikus-mérnök Budapest, (Bittó B.); Pollatsek Rezső nagy- kereskedő Balassa-Gyarmat, (Kanitz Ó.); Dr. Polyák Lajos kórházi főorvos Budapest, (Szili A.); Ifj. Hidvégi Rácz Pál jegyző Orcizfalva, (Weitz J.); Radu T. Miklós urad. erdész Belényes, (Tóbiás M.); Ribáry Gábor m. á. v. hivatalnok Emőd, (Szabady V.); Roder Jakab tanító Csantavér, (Békeffy K.); Rosenfeld Zsigmond kereskedő Budapest, (Márki S.); Saly Sándor polg. isk. tanár Temesvár, (Themák E.); Savel Sándor m. k. erdészjelölt Királymező, (Ritter K.); Scheinberger Sándor kereskedő Csantavér, (Békeffy K.); Schreiner István tanító Német-Szt.-Péter, (Weitz J.); Stirling Kálmán gyáros Győr, (Stirling K.); Szecsődy Lajos okl. gazda s földbirtokos Dömötör, (Bertalanffy V.); Dr. Szigetvári Iván gimn. tanár Budapest, (Klupathy J.); Szokolay Emil m. k. főmérnök Tokaj, (Bolner K.); Tiborfi Kálmán gyógyszerész Csantavér, (Békeffy K.); Turcsányi Antal kör-állatorvos Marczibánya, (Gerzanits Gy.); Turczer Imre honv. százados s Ludovika akad. tanár Budapest, (Br. Hammerstein R.); Uhl Gyula orvosjelölt Budapest, (Rónay G.); Varga Ignác tisztartó Muhípuszta, (Fritz V.); Winkler Nándor műegy. hallg. Budapest, (Zaitschek A.); a kik mind a 65-en megválasztattak; velők a tagok száma 7659-re emelkedett, a kik közt 196 alapító tag és 145 hölgy van.

Chemia-mineralógiai értekez- let 1892 márczius 29-ikén.

1. Földváry Vilmos előadásá- nak tárgya »*Újabb elméletek az affinitásról, különös tekintettel a szerves vegyületekre*«. Előadó, megismertette Van t'Hoff hipotézisét, a melyben az Avogadro-féle tételt hígított oldatokra terjeszti ki, a r h e s i u s - nak az elektrolitok disszociációjára vonat- kozó elméletét, továbbá O s t w a l d -nak azt a következtetését, hogy a disszociáció foka legpontosabban az elektromos vezetőképesség- ből határozható meg. Majd rátér a disszo- ciáció-konstansok meghatározására s arra, hogy miként lehet ezeket akkor értékesi- teni, ha vegyületek azonosságának vagy

homológ vegyületek affinitás nagyságának megállapításáról van szó. Miként a dikarbon- savak disszociáció-konstansaiból kiderül, e savak hatása a hatást létesítő atomok tér- beli távolságának függvényei; ennél fogva ezen az alapon remélni lehet, hogy valaha a molekula szerkezetén térbeli méréseket lehet végezni.

Th a n K á r o l y megjegyzi, hogy az elektrolitok vezetőképességét a Kohlrausch- féle módszer szerint pontosan meghatározni nem lehet, továbbá megjegyzi, hogy azt a viszonyt, a mely egy test tényleg végzett osmotikus nyomása s azon osmotikus nyo- más között áll fenn, a melyet akkor vé- gezne, ha csupán csak inaktív, nem diszo- ciált molekulákból állana, a Raault-féle kísérletek alapján szintén nem lehet szabato- san kiszámítani, mert azt a jelenséget, hogy a fogáspont az oldat töménysége szerint változik, nem figyelték meg kellően.

Th a n t a r t e r megjegyzi, hogy erre vo- natkozó kísérleteit nem sokára közölni fogja.

2. Molnár Nándor »*A mikro- fotografálásról*« értekezett. Bemutatta saját szerkezetű mikrografáló készülékét s megismertette azokat a fogásokat, a melye- ket a fényforrás megválasztása, szabályozása, a tárgy megvilágítása, nagyítása, a sötét kamarában a kép jóságának megitélése, a lemezek megválasztása körül szemmel kell tartani, hogy képünk jól sikerüljön. Be- mutatott képei tanuskodtak róla, hogy a mikrografálásban kitűnő gyakorlatot szer- zett s tanácsait bizalommal követhetjük.

3. Szilágyi Gyula ismertette »*A magyarországi melasz-hamú összetételét*«. A cukorgyártás nálunk új chemiai iparágat teremtett, a hamuzsír-gyártást. Ezt a melasz- hamuból lugozzák ki. A magyarországi melasz-hamú káliumoxidtartalma $38\cdot34\%$, a csehországié $58\cdot98\%$, a morvaországié $48\cdot78\%$. E számok elég világosan jelzik, mennyivel szegényebb a mi cukorrépa- termelésre használt talajunk káliumtartalomban, mint Cseh- és Morvaországnak erre a célra már régóta jól trágyázott talaja.

Növénytani értekezlet 1892

április 7-ikén. 1. Dr. Fialovszki La- jos Melius Juhász Péternek, a debreczeni református egyház megalapítójának 1578-ban Kolozsvárott megjelent orvosi füves köny- vérről értekeznek, a melynek címe »Herbarium«. E mű tanulmányozásába azért fogott, hogy a ferde irányba került botanikai nyel- vezetet a nép száján forgó és a régi iro- dalomban használt nevezetek megállapításá- val helyes irányba lehessen terelni. Melius Herbariuma a legrégebb magyar nyomtat- vány, mely a növénynevezeteket nagy szá- mal közli. De már mint régiség is meg- érdemli, hogy szakszerű feldolgozásban részesüljön. Az értekező ebben az érdekes

műben két ezernél több magyar növénynevezetet talált, melyeket eddigi irodalmunkból nem lehetett megfejteni. Ezért kellett a Herbarium mivoltát, eredetét, célját tisztába hozni. Az előadó e végre Melius bevallott kútfőit és segédforrásait áttanulmányozva, kimutatja, hogy a Herbarium a nép számára írt orvosi tanácsadó, melyet szerzője *Lonicerus munkájának nyomán* *Tragus és Matthiolum műveinek felhasználásával* és más írók alkalmi megtekintésével állított össze. A Herbarium szövegét fejezetről fejezetre, bekezdésről bekezdésre, sőt mondatról mondatra követte, s az egybeazonosítás folytában a nevezetek javarészt meg is lehetett állapítani, a mire *Bauhinus, Linné, Sprengel, Sternberg, Sibthorp, Dierbach, Fraas* és mások tanulmányán indult. Azonban ezek az írók inkább az ókori, a klasszikus növényeket derítették és a német-olasz füvészek tévedéseit mutatták ki, úgy hogy az általuk megfigyelhető számos növényneven kívül bizony még elég megállapítani való maradt. *Perger, Pritzel* és *Jessen* kutatásai a népies növénynevekre is ráternek, de még *Pritzel* is akárhányszor csak átsurran a nehézségeken, a helyett hogy félretolná. Ezeket a nehézségeket az értekező, mivel a Herbarium megfejtésére már számos évet szentelt volt, mindenképen le akarván győzni, e végre széttekintett, hogy németeken kívül, mely más nemzet irodalma foglalkozik botanikájának őseivel. Ilyen a lengyelben találkozott. *Czerwikowski*, krakói professzor, a lengyel botanika pátriárkájának füveskönyveit, amelyek szintén a német-olasz kútfőkből kerültek ki, harmincz éven tanulmányozta. Ez az író 1840—1860-ig oly nehézségeket is elosztott, melyek elől német tudós csak kitért. Az értekező azonban a krakói tudóson kívül még *Häser* német tudós művét is figyelmére méltatta, a ki a tárgyhoz ugyancsak alkalmilag és fűtőlág szól hozzá.

A Herbarium növénynevezeteiről mindezekből az derül ki, hogy egyre-másra 620 növényfajt illetnek meg. Akárhánynak csak egy-két magyar név jut, de akad olyan is, a mely soknevű. Így pl. a *Papaver hybridum*-nak 16, *P. Rhoeas*-nak 12, *Melilotus officinalis*-nak 11 magyar nevet közli a Herbarium. Egyes név, pl. *gyapjúfű, kakasláb* tíz-tíz növényfajt illet meg, *csókaorrú fű* hétfélét jelent. Akárhány nevezet olyan, hogy semmiképen sem szolgálhat jelelésre pl. *mérges vad harapása gyógyítófű* (*Echium vulgare*), de akadunk olyanra is, mint *infű*, a mely bizony holmi kacskanyaknál alkalmasabb. Az értekező azonban főntartja magának, hogy a nyelvtan és értelmesség szempontjából kifogás alá eső nevek kérdéseért még a többi füveskönyv megfejtését is

elvégezze és a nép nyelvét is átkutassa. Az előadó a munkát magát is bemutatta és saját kutatásait egybefoglaló tanulmányából is közölt egy-két részletet.

2. *Procopp Jenő* a mexikói *Testudinaria*-t mutatta be. Mult évi (1891) oaxacai útjában Hautulco felü környékén egy új *Testudinariát* fedezett föl, melyet a bennszülöttek »kokolmek« néven ismernek, s a gumó belsejét szappanként használják. E növény sűrű árnyas helyeken az erdőben nő s a legmagasabb fákra is felkuszik. A gumó 40—50 cm. átmérőjű, s alapján idővel mindinkább kihomorul, évenként dúsan virit, de csak ritkán hozhat termést, mert ezt a bennszülöttek általában nem ismerik, sőt létezését is tagadják. Két kisebb példányt (10—15 cm. átmérőjűt) magával hozott előadó és a budapesti egyetemi növénykertnek adta át ápolás végett. E mexikói növény külsejében is elég eltérés van más *Testudinaria*-fajoktól, ezért *Testudinaria Cocolmek*-nak nevezi el.

3. *Borbás Vincze*, »*Csillagszörök a Rubusok szisztemájában*«. Olyan szeder (*Rubus* az *Eubatus*-csoportból), a melynek levele felszínén csillagszörök vannak, általában ritkább. Németország flóratereletén csak egy ilyen törzsfaj van, a *Rubus tomentosus*. *Focke* ezt a bélyeget olyan nagyra becsülte, hogy az *Eubatus* algénuszban ennek az egy speciesnek külön csoportot alkotott (*Tomentosi*) a hybrid származékokon kívül. *Borbás* a hazai, különösen a haza déli részéről eredő szedereket vizsgálván, azt tapasztalta hogy a csillagször a levelek felszínén sokkal gyakoribb, s *Focke* *Rubus* szisztemáját tekintve, majd mindegyik csoportjában van csillagszörös alak. Ezek vagy egy ismert faj parallel formái vagy némelyik fajvegyülék is lehet. Mivel ezek a csillagszörös alakok hazánk legdélibb és tengerparti részéről, továbbá a Balkán-félszigetről származnak, azt tartja, hogy a csillagszörök megjelenésének oka a szárazabb és melegebb klíma. Ezek után a *Focke*-féle *Tomentosi* csoportot eltörlendőnek véli, mert csillagszörös alak a többi csoportban is ismétlődik, s a csillagszörös alakokat, a mennyiben még más nevezetesebb szisztematikai bélyegök is van, a többi csoportba beosztandóknak véli s bemutatja azt a szisztemát is, a mely a hazai *Rubusok* összefoglalására — *Focke* szisztemáját tökéletesítve — czélszerű. Bemutatja a *R. Karstorianus*-t Horvátországból, *R. Coronae Hungaricae*-t Orsováról (már van *R. Hungaricus* *Hol.* csillagszörös *Adenophori*), a *R. microsetus*-t (*R. Bertricensis* *Hol.* non *Wirtg.*), *R. retinervis*-t (csillagszörös *Radula*), *R. neortus*-t (csillagszörös *Hyrtrix*), *R. brachythyrus*-t a Svábhgyről, *R. moestus*-t Zágrábból stb.

4. Istvánffi Gyula bemutatja a nemzeti múzeum növénytani osztályának Schlesinger Lajos hazánkfiától ajándékozott viaszkból, papírból és szövetből is készült délamerikai gyümölcsmintákat, melyeket a guatemalai indiánok házi iparként készítenek, vásári czélokra mintázva földjök nevezetesebb használt gyümölcseit. Többek közt kiváló a kenyérfa (*Artocarpus incisa*), az *Achras Sapota*, továbbá az *akaju-fa* vagy a *késu-dió* (*Anacardium ovidentale*) és az *Anona squamosa*, paprika és citrom gyümölcs mintája. A minták igen pontos utánzatok.

5. Staub Móríc z Nathorst értekezése nyomán ismerteti az arktikus flórának elterjedését a keleti tengertől délre és keletre s egyúttal megjelöli az e célra készült térképen e flórának Európában levő előfordulási helyeit.

Élettani értekezés 1892 április 9-ikén. 1. Udránszky László »*A bélerjedésre vonatkozó kísérletek*«-ről referálva, mindenekelőtt élő emberből származó hasnyálmirigy-váladékot mutat be, s ismerteti a kémzésére szolgáló módszereket és kifejzi, hogy kísérletei folyamán azt az észleletet tette, hogy kutyáknál a gyomor savának gyengítése után a táplálékukhoz kevert idegen bélsár az éther-kénsavkiválasztást 5—8 napra terjedőleg tetemesen emelheti, jobban, mint a mennyire az a magában bejuttatott bélsárban foglalt s páros vegyületek alkotására alkalmas rothadási termékek mennyiségének megfelelné. Előadó a magyarázatot a bélerjedést közvetítő baktériumfajok kölcsönös egyensúlyának megzavarásában keresi. Ezután Gara Géza-nak »*A bérothadás kóros megváltozásáról*«, és Hirschler Ágost-nak »*A papaya-emésztéséről*« szóló dolgozatát ismerteti. (L. e füzet 266. lapján.)

2. Thanhoffer Lajos három rendbeli közlést tesz: 1. »*Az izomidegvégsőségről*«. Újabb vizsgálatai szerint is a szarkolemma külső és belső lemeze közt terül el az ideg, s a véglemez előtt 1—4 ideg-

sejtszerű képződményen megy át. Bemutatja az ideg agancsszerű szétterülését, a melyet sikerült neki az alatta fekvő szemecskés állománytól elkülönítenie; ezen állomány készítményei szerint szarkoplasztikus sejtekből áll. A halvány idegvégék keverve a velősekkel végződnek. Az izomorsókon kétféle végkészülék van, s az inakon nemcsak a Golgi-féle végződés, hanem még bunkóserű is van. 2. Bemutatja az idegsejtek nyulvánnyainak anastomosisait, több osztatlan protoplazma nyulványnak tengelyfonállá való egyesülését s a tengelyszálaknak a sejtmagocskából való eredését. 3. Végül bemutatja, mint lehet forró kanadabalzsamban zsugorodás nélkül metszeteket eltenni. Mind ezen fejtegetéseit igen szép mikroszkópi készítmények bemutatásával kíséri.

Szakülés 1892 április 27-ikén. Dr. Wittmann Ferencz, műegyetemi tanár, »A nagy városok elektromos kivilágításáról« tartott előadást. Elektromos világitásra az izzó lámpák és a volta-íves lámpák alkalmasak. Edison volt az első, kinek kétvezetékes rendszerével 1883-ban sikerült New-York városát 1 km.-nyi sugarú területen belül izzó lámpákkal kivilágítania. Edison csakhamar túlszárnyalta Hopkinson háromvezetékes rendszerével; sőt ma már Párizsban és Bécsben 2 $\frac{1}{2}$ kilométernyi sugarú körön belül működő ötvezetékes rendszereket alkalmaznak. A váltakozó áramú motorokkal létesített elektromos világitásra példát szolgáltat az, melyet Cassel városában Miller rendezett be a vízesés felhasználásával. A Lauffen-Frankfurti 170 km.-nyi munkaátvitelben alkalmazott forgató áramra alapított rendszer jellemzésére az előadó bemutatta a háromfázisú generátort, a munkaátvitelre szolgáló motort és a világitás módját. Végül ismertette a transzformátorokra alapított rendszert. Tanulmányai alapján a nagy kiterjedésű városoknak egy középpontból eredő elektromos világitására legjobbnak találta a párhuzamosan kapcsolt váltakozó áramú transzformátorokra alapított rendszert.